

Znak města Broumova

(aneb Labutí jezero a Večernice)

Ve 13. století dostali opati břevnovského benediktinského kláštera od krále povolení zvát do Čech osídlence z Německa, aby obdělávali půdu, již král benediktinům přenechal. K cestě prvních německých osadníků do nových sídlišť se váže následující pověst.

Jejich cesta byla dlouhá a namáhavá, protože procházeli dosud neobydlenými kraji. Jednou k večeru dorazili na místo, kde dnes stojí kaplička na Hvězdě. Z okraje srázu měli před sebou celou broumovskou planinu jako na dlani, a když jejich vůdce řekl, že to je jejich nový domov, neubráníl se slzám dojetí. Plni očekávání dlouho pohlíželi na překrásnou krajinu, v níž se hluboko pod nimi v záři zapadajícího slunce leskla hladina jezera. Ten pohled byl úchvatný. Po vodní hladině vznešeně a majestátně plula labuť a nad ní, vysoko na obloze, zářila večernice. Teprve po dlouhé době vůdce vybídl shromážděné k cestě do údolí, ale ještě před tím řekl:

"Tento pohled si navždy uchovejte v paměti. Bílá labuť, modrá voda a zlatá večernice, to budou naše symboly."

Zanedlouho potom dostal Broumov do znaku bílou labuť v modrém poli a nad tím zlatou hvězdu.

Vysvětlivky

1 - Podívejme se nejprve na některé nepřesnosti, nebo minimálně podezřelé údaje, které se v pověsti vyskytují, a které z pohledu logiky budou zřejmě nepravdivé.

a/ Jak praví pověst: "noví osadníci dorazili ke srázu, kde dnes stojí kaplička na Hvězdě." Dodnes je na toto místo od Police cesta na hřeben Broumovských stěn, odkud je nad srázem vidět Broumovská kotlina (ve tvaru pánve). Přístup sem je tedy od jihu, z českého vnitrozemí, směrem na sever, tedy směrem na Polsko, kdysi Prusko. Je tedy zřejmé a logické, že z českého vnitrozemí nemohli přijít kolonisté z německého Durynska, jelikož ti přicházeli na Broumovsko z opačné strany, tedy od severozápadu, přes Prusko a dnešní Polsko. Jak tedy mohlo dojít ke vzniku pověsti, že noví osadníci se objevili na vrcholku Broumovských stěn na jižní straně od Broumova, když vlastně dorazili ze strany opačné, severní? Možnosti jsou pouze dvě. Buď se nejednalo o průvod z Německa, ale nové osadníky z Čech, a možná ještě dříve, než benediktini pozvali k osídlení kraje Němce. Pro tuto variantu mluví skutečnost, že ke skalnatým srázům (Stěnám) se na jejich horní okraj dá snadno přijít pouze a jen z českého vnitrozemí. Druhá možnost je, že šlo opravdu o přistěhovalce z Německa, kteří dorazili do Broumova přes Prusko a Kladsko od severu, a po přechodu Javořích hor se jim objevil Broumov a jeho okolí. Z této strany však na vodní hladinu za Broumovem, pod Stěnami, vidět není. Tudíž druhou možností by bylo, že se noví osadníci domluvili a vyrazili jako družina až některý den po příchodu do Broumova, aby se z hřebenu Broumovských stěn rozhlédli po krajině a uradili se, kde by bylo vhodné založit nové obce v okolí broumovského kláštera. Tato možnost se mi jeví přijatelnější.

b/ Jak praví pověst: "V níž se hluboko pod nimi v záři zapadajícího slunce leskla hladina jezera. Po vodní hladině vznešeně a majestátně plula labuť a nad ní, vysoko

na obloze, zářila večernice." I dnes lze ze skalnatého hřebene Broumovských stěn, z vyhlídky vedle kaple na Hvězdě, pod Stěnami, kousek od úpatí a okraje lesa, spatřit vodní plochu. Dnes má jméno rybník Šlégl (Schlegel), podle hospodáře, který v 17. století hospodařil na mokřinách a loukách kolem této vodní plochy, a odváděl daně klášteru. Vybudovaný dvůr Schlegelhof nesl jeho jméno na starých mapách až do 19. století. Ještě, než se u této vodní plochy za Rakouska-Uherska objevila rodina Schlegelů, tak se vodní ploše (rybníku) ve středověku říkávalo Klobouček (Hutteich). I když je tato vodní plocha dnes již díky zásahům během několika posledních století regulována a pro všechny jde o rybník, je zajímavostí, že nejde o klasický rybník ve smyslu průtokové vodní plochy, kterou protéká tok nějakého potoku či by ho napájela okolní říčka. Jde spíš o vodní hladinu, kterou bychom klidně mohli nazvat podle pověsti jezero, neboť se zde sráží a hromadí voda z přilehlých skal, lesa a mokřin, a to díky zemskému zvrásnění (či lidově řečeno dolíku). Je pravděpodobné, že tato vodní plocha před osmi stoletími zabírala v neregulované a neobdělávané krajině větší rozměr, než dnešní rybník Šlégl, a proto je označení jezero uvěřitelné. O čem lze však pochybovat, to je tvrzení, že noví osadníci spatřili ze skalního srázu na hladině jezera labuť při západu slunce, tedy v šeru, kdy už na severní straně byla na obloze viditelná hvězda (Večernice). Pro představitost těch, kteří ještě nenavštívili vyhlídku vedle kaple na Hvězdě, tak uvádím, že vodní plocha je od Hvězdy vzdálena zhruba 3,5 km vzdušnou čarou. Že by na takovou vzdálenost spatřili osadníci při soumraku labuť, to se mi opravdu nechce věřit. Pravděpodobnější se mi zdá možnost, že šli kolem jezera na cestě z Broumova do Stěn, a viděli labuť na vodní ploše už při cestě na vyhlídku, takže o labutích po příchodu na vyhlídku již věděli, a poté, co po západu slunce vyšla Večernice, byli pohledem na Broumovskou kotlinu tak uchváteni, že navrhli erb města takový, jaký ho známe dodnes. Zdali šlo ale opravdu o nové německé osadníky, které v polovině 14. století pozvali benediktini na Broumovsko, nebo zda šlo o průvod původních českých osadníků, kteří na území Broumovska přišli z příkazu krále Přemysla Otakara I. ključit (kácet a zúrodnovat) lesy, aby mohli vzniknout první hospodářská stavení o sto let dříve, než byl založen broumovský klášter, to už asi dnes těžko zjistíme.

2 - V pověsti je zmínka, že benediktinům Broumovsko přenechal král. Konkrétně šlo o krále Přemysla Otakara I., který daroval benediktinskému řádu Břevnovského kláštera území Broumovska roku 1213. V darovací listině je území popsáno slovy: "krajina děsná a širé pustině", o které se též zmiňuje Alois Jirásek v předmluvě díla Skály. Že na tomto území docházelo ke kolonizaci už o něco dříve, než došlo k darování Broumovska benediktinům, o tom svědčí dochované původní názvy některých míst, kde byly názvy české dříve, jak názvy německé. Roku 1260 pak král Přemysl Otakar II. stvrdil benediktinům vlastnictví území dnešní Police a Broumova. Mezi prvními stavbami se v Broumově za tímto účelem postavila pevnost, která byla zbudována kvůli správě a ochraně majetku osadníků. Místní faru již roku 1258 předal pražský biskup Jan III. do rukou opata břevnovského, tedy řádu benediktinů. Od roku 1290 (do roku 1322) byl včele řádu opat Bavor, který po roce 1300 nechal vybudovat u tvrze benediktinské proboštství. Okolní obyvatelstvo v čele s odbojnými fojty (fojt byl většinou sedlák, zakladatel vísky, něco jako dnes starosta), však nebylo s roztahováním se benediktinů srozuměno, a začalo docházet k potyčkám, až byla broumovská tvrz, vybudovaná na skále uprostřed vzniknuvšího městečka, vypálena (přesný rok se mi nepodařilo zjistit). Odpověď benediktinů, díky jejich stykům s králem, a jejich majetku z kláštera břevnovského, však byla jasná. Na místě vypálené

tvrze byl na skále vybudován (základní kámen byl položen roku 1322) obří klášter s gotickým chrámem zasvěceným svatému Vojtěchu. Představeným broumovského kláštera se pak stal probošt, který byl podřízen opatovi kláštera břevnovského v Praze. Díky vzniku velkého kláštera v polovině 14. století pak začalo ono větší osidlování, o kterém je řeč v pověsti. Benediktini pozvali na Broumovsko kolonisty z německého Durynska. Proud nových obyvatel přišel přes dnešní Německo a Polsko, přes Pruské Kladsko, a tak se noví obyvatelé začali usazovat v pánvi mezi Javořími horami a Broumovskými stěnami.

3 - V pověsti je zmínka o tom, že nad vodní plochou se na nebi po západu slunce objevila Večernice, která je dodnes nad labutí v erbu města Broumova. De facto Večernice není hvězda, ale je to označení pro první viditelné a jasné nebeské těleso na obloze po západu slunce. Stejnému nebeskému tělesu, ale poslednímu, které je viditelné při ranním rozbřesku, se říká Jitřenka. Pozor označení nebeských těles Večernice a Jitřenka neplést s názvy Severka a Polárka, což je označení pro hvězdu v souhvězdí Malé medvědice (lidově Malý vůz). Co se týče Večernice, kterou spatřili osadníci na vrcholku skalnatých Stěn, nejde tedy o hvězdu v pravém slova smyslu, i když na obloze se nám jako velice jasná hvězda jeví. Jde o naši sousední planetu ve Sluneční soustavě, je to Venuše, která se po západu slunce objevuje povětšinou na západní straně oblohy, což přesně odpovídá pohledu osadníků v pověsti, neboť z hřebenu skal směrem na rybník Šlégl (což bylo zřejmě tehdejší zmíněné jezero) se opravdu hledí mírně k západu. Velký jas Venuše (Večernice) získává logicky odrazem od slunečních paprsků, neboť jednak je ke středu naší Sluneční soustavy blíže, než Země či Měsíc, a druhá má Venuše velmi hustou atmosféru, která dokáže odrazit až 70% slunečního svitu dál do vesmíru, tedy až k očím našim, i očím tehdejších osadníků. Další zajímavostí Venuše (Večernice) je i to, že ji na západní obloze můžeme spatřit pouze nějaký čas večer a pak zase až ráno před rozbřeskem. Po většinu noci se nám skrývá za horizontem. Jak praví pověst, hvězdu osadníci spatřili po západu slunce, šlo tedy jistojistě o Večernici (Venuši). Pokud by spatřili jasnou hvězdu na obloze až později během noci, pak by šlo opravdu o hvězdu, byl by to Sirius.

4 - Proč benediktini pozvali na Broumovsko nové osadníky z Durynska? Pravděpodobně se chtěli zavděčit královskému rodu Přemyslovců, nebo s nimi měli možná nějakou domluvu, neboť král, který benediktinům Broumovsko daroval, tedy Přemysl Otakar I., byl synem českého krále Vladislava II. a jeho druhé manželky, kterou byla dcera německého landkraběte Ludvíka I., Judita Durynská (Durynsko se dodnes nachází v centru Německa v oblasti kolem města Erfurt).

Náhrobek krále
Přemysla Otakara I.
od Petera Parlěře

Přemysl Otakar I.
1155 - 1230

Přemysl Otakar II.
1233 - 1278

znak města Broumov

Milan Škoda

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Wikipedie

erb: Městský úřad Broumov